

De verpachting van het stedelijk gasthuis van Borgloon in 1714

Rombout Nijssen

De gasthuiskapel in Borgloon herinnert aan het gasthuis waar tot omstreeks 1800, toen het afgeschaft werd door de Franse revolutionaire wetten, en opging in het patrimonium van de commissie van de burgerlijke godshuizen van Borgloon, zieken en behoeftige passanten opgevangen werden en waar zij elementaire zorg kregen. Anders dan een hospitaal zoals wij dat kennen, waren er aan het gasthuis van Borgloon geen medische staf en geen uitgebreide groep professionele zorgverleners verbonden. In het begin van de achttiende eeuw verrichtte één medewerker, die de *gasthuismeester* genoemd werd, al het werk dat aan het beheer van het gasthuis te pas kwam. Anders dan men vandaag zou kunnen verwachten, werd hij niet uit de stadskas betaald. In plaats van een vaste wedde kreeg de man het recht om in het gasthuis te wonen en te beschikken over de opbrengsten van het patrimonium van het gasthuis. Dat patrimonium bestond uit landerijen en renten die in de loop van de eeuwen aan het gasthuis geschonken waren. De landerijen werden verpacht en de opbrengst van die pachten, samen met de opbrengst van renten, vormden het inkomen van het gasthuis. De gasthuismeester mocht er over beschikken om de uitgaven te betalen die aan de zorg voor zijn gasten te pas kwamen, en om zichzelf eventueel een vergoeding uit te betalen.

Het stadsbestuur was in die periode van mening dat het vermogen van het gasthuis meer opbracht dan nodig was om de gasten te verzorgen en de gasthuismeester te vergoeden. Om het verschil tussen de opbrengst van het vermogen en hetgeen waarvan de bestuurders dachten dat het voldoende was om het gasthuis te laten functioneren, aan de stadskas toe te voegen, was men er in Borgloon toe over gegaan de functie van gasthuismeester te *verpachten*.

Door het overlijden van Jan Pallen was de functie van gasthuismeester in januari 1714 vacant, en moest er uitgekeken worden naar een vervanger. Er werd besloten de functie op 28 januari 1714 middels een openbare verpachting opnieuw uit te geven. Met klokkengelui werd aan de bewoners van de stad kenbaar gemaakt dat zij in het stadhuis verwacht werden om er aan een vergadering van de burgers deel te nemen, waar de functie aan de hoogstbiedende zou worden uitgegeven. Bij die gelegenheid werden de voorwaarden waaraan de nieuwe gasthuismeester zich in het beheer van het gasthuis moest houden nog eens bekendgemaakt.

en in het verslagregister van de beraadslagingen van de stadsmagistraat ingeschreven. Het hele reglement voor de nieuwe gasthuismeester bevatte 11 artikelen.

In de eerste plaats werd vastgesteld dat degene die het hoogste bod zou uitbrengen, dat bedrag ook terstond ten behoeve van de stadskas aan de burgemeesters zou moeten uitbetalen. De burgemeesters zouden het moeten aanwenden om de *pesthuisjes* van Borgloon te herstellen (art.1). De pesthuisjes waren woninkjes die op de stadswallen stonden, en die oorspronkelijk bedoeld waren om onderdak te bieden aan mensen die aan een besmettelijke ziekte leden en daarom niet meer in hun woning in de stad mochten wonen. In de achttiende eeuw werden zij nog steeds pesthuisjes genoemd, maar zij hadden niet meer allemaal die functie. Eén ervan werd bijvoorbeeld vanaf 1720 aan een kluzenaar ter beschikking gesteld¹. Voorts moest de nieuwe gasthuismeester twee bijkomende bedden, of minstens twee matrassen, bezorgen om passanten te logeren (art. 8). Hij moest het gasthuis ook onderhouden. De lemen muren en het dak – dat wellicht van stro gemaakt was – moest hij onderhouden en indien nodig bijwerken, en andere schade die het gevolg zou zijn van zijn onachtzaamheid moest hij op eigen kosten herstellen (art. 3). Aangezien hij de inkomsten van het patrimonium zou innen, moest hij ook de daaraan verbonden lasten betalen (art. 6). Daarbij moet gedacht worden aan de renten, cijzen of tienden waarmee landerijen van het gasthuis belast konden zijn. Zoals de andere bewoners of bezitters van panden langs de stadsgrachten, moest de gasthuismeester de stadsgrachten onderhouden over de lengte van het erf van het gasthuis, en er voor zorgen dat zij niet dicht slibden en hen op een breedte van *drij schreeden oft passen* houden (art. 11).

De gasthuismeester genoot geen absolute zekerheid van zijn betrekking. Artikel 4 voorzag dat het stadsbestuur hem zonder enige mogelijkheid van beroep zou mogen ontslaan indien zou worden vastgesteld dat hij *sijne devoirs* niet naar behoren zou vervullen. Hetzelfde artikel verduidelijkt ook dat de aanstelling tot gasthuismeester een persoonlijke aanstelling is. De aanstelling en de er aan verbonden rechten zouden maar gelden zolang de gasthuismeester leefde. Zijn weduwe bijvoorbeeld zou geen aanspraken kunnen maken op het gasthuis. Na het overlijden van haar echtgenoot zou zij het gasthuis moeten verlaten.

Vervolgens bevat het reglement voor de gasthuismeester een aantal bepalingen die zijn omgang met de gasten regelen. Artikel 2 herinnert er de gasthuismeester aan dat hij niets van een gast mocht kopen waarvan hij zou kunnen vermoeden dat het gestolen was. Het lijkt er op dat in het verleden gasten uit het gasthuis wel eens hout sprokkelde waar dat niet toegelaten was. Hetzelfde artikel verbiedt de gasthuismeester immers er zijn gasten op uit te sturen om hout te halen om het vuur in het gasthuis te stoken. Ook in artikel 10, dat de gasthuismeester opdraagt er op toe te zien dat *die passanten die naeburichge hoven, weijden als andersints niet sullen beroven*, geven de bestuurders van Borgloon blijk van hun wantrouwen ten aanzien van de passanten die in het gasthuis logeerden.

¹ “Kluzenaars in Borgloon, 1720-1772”, in: *Limburg-Het Oude Land van Loon* 84 (2005), pp.175-180.

De gasthuismeester moest er over waken dat het gasthuis van Borgloon geen huis van ontucht werd. Mannen en vrouwen moest hij apart te slapen leggen, en wanneer gehuwde personen zich bij het gasthuis aanboden moest hij op een of andere manier nagaan of dat wel zo was, voordat hij hen als een gehuwd koppel mocht logeren (art. 5).

In de winter, van allerheiligen tot half maart, moest de gasthuismeester de gastenkamer *tot gerieff der aerme passagiers* verwarmen. Hij moest in die periode dagelijks van drie tot zes het vuur brandend houden. De kolen die daarvoor nodig waren zouden hem geleverd worden door de pachters van een boerderij die *Moninxhooff* genoemd werd. Die kolen zou hij in geen geval mogen verkopen of voor zijn eigen verwarming mogen gebruiken (art. 9). Hij moest er op toezien dat de gasten in de winter uiterlijk om zeven uur naar bed gingen, en in de zomer om negen uur. 24 uur na hun aankomst moest de gasthuismeester de gasten weer doen vertrekken. Enkel zieken mocht hij langer logeren (art. 10).

In het geval een onvermogene passant in het gasthuis zou overlijden, dan moest de gasthuismeester hem op het kerkhof van het begijnhof – dat vlak bij het gasthuis lag – begraven (art. 7).

Blijkbaar beschikte het gasthuis over een omvangrijk patrimonium, waarvan de inkomsten ruim volstonden om de gasten van minimale zorgen te voorzien en de gasthuismeester te vergoeden. Een zekere Jan Vronen bleek immers bereid het bedrag van 182 gulden aan de stadskas te betalen om voor de rest van zijn leven gasthuismeester te zijn en in het gasthuis te mogen wonen.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Archief van het stadsbestuur van Borgloon*, nr. 19, folio 176v-177r

Conditie mits welcke die heeren scholtus, borgemeesters ende raedt hebbende laeten vergaederen die gemeyntenaeren deser stadt Borchloon, om ten hoogsten biedende uijt te geven het gasthuijs alhier; na doot Jan Pallen zaliger, geweesene gastmeester, ende naer gedaende clockslach op het stadthuijs onder conditie naervolgende deesen 28 januarij 1714.

In den eersten sal den obtineerder gehouden sijn terstont te tellen aen die heeren borgemeesters die penningen waer voor hem als lesten hooger sal verblijven, ende die t'appliceren om die pesthuijskens op te bouwen.

2. Voorders en sal den gastmeester niet meugen van d'aerme passanten yet affcoepen 't geene waerschijnbaerlijck gestoelen is, noch oock die selve passanten doen hout haelen om 't vier te stoecken.

3. Daerenbovens sal den selven moeten repareren alle schaede, inconvenientiens, 't sij

Rombout Nijssen

bij brandt oft andersints aen het voorscreven gasthuys deur sijne onnaechsaeinheit te geschieden oft over te coemen ende het selven sal hebben weel van dack ende wandt te versien.

4. Dat den geoptinerde gastmeester; indijen bevonden wordt te manckeeren in sijne devoiren, meugen afgeset worden sonder eenichge contradictie soo oock naer sijn doot sal sijne huysvrouwe moeten het gasthuys ruijmen.

5. Sal oock gehouden weesen t'ondersoecken die persoenen die sich aen hem sullen coemen presenteeren als gehauwelijcke, oft het soe is, om oncuijsheijt te schauwen. Soe oock ongelijcke persoonen van malcanderen te sluijten ten regaerde voorscreven.

6. Sal oock alle jaerlijcxsche uijtgaende lasten van het gasthuys gehauden weesen te betaelen ende die incomberende revenuen tot sijn eijgen profijt trecken en doen involgen dat voor die somme waer voor het gasthuys hem sal verblijven.

7. Insgelijcx sal gehauden weesen op den ordinarischen kerchooff des begeijnhooff die graeven maecken voor die aerme passanten die welcke in den gasthuys sullen coemen te sterven.

8. Noch sal den gastmeester moeten besorgen twee bedden oft ten minsten twee matrassen, blijvende tot gerieff der passanten.

9. Item sal in die gastcaemere tot gerieff der aerme passagiers stoecken het vier van alder hijlighmisse tot halff meert allen daegen, van drij uren naer middach tot sees uren, soe oock niet sal meugen die coelen die aldaer geleveert worden van Moninxhooff vercoepen noch gebruijcken tot sijn profijt.

10. Dat den selven allen passagiers sal doen vertrecken binnen 24 uren, ten waere sij cranckelijck waeren ende dat die selve niet langer sal ophalden als in den soemer tot negen uren ende in den winter tot seven, ende dat die passanten die naeburichge hoven, wijden als andersints niet sullen beroven.

11. Boven dien sal hij ten sijnen last moeten die stadts grave oft vesten langhs d'erve des gasthuys wijden ende ruijmen die bredie van drij schreeden oft passen van boven tot beneden.

Ten selven mael is verbleven aen Jan Vronen voor die somme van hondert ende twee en tachgentigh guldens Brabants.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt
rombout.nijssen@arch.be
www.romboutnijssen.be